

Данило
ЯНЕВСЬКИЙ

Проект
«УКРАЇНА»

Грушевський
Скоропадський
Петлюра

Таємна історія
української державності

Харків
«ФОЛІО»
2014

Якою була «Україна» перед першою російською та австрійською окупацією?

Отож насамперед, як і годиться, перед тим як спробувати «виховати відчуття національної гордості», спробуймо бодай побіжно окреслити «складності нашого історичного процесу».

Численні розвідки вітчизняних істориків, оприлюднені впродовж останнього десятиліття, довели: ключовою «точкою повороту» в історії земель сучасної Правобережної України та народів, які їх населяли, стала ліквідація в 1772 та 1796 рр. Речі Посполитої Австро-Угорською, Німецькою та Російською імперіями.

Адекватну узагальнену картину складностей нашого історичного процесу малює Н. Яковенко¹. Дослідниця констатує: станом на початок XIV ст. головними «столами» Південно-Західної Русі — володимирським, галицьким та київським — володіли князі з двох родів: руського, Рюриковичів та литовського, Гедиміновичів. 1340 р. володимирський стіл «унаслідок династичних зв'язків посів син Гедиміна Любарт, одружений з донькою володимирського князя Андрія Юрійовича (Романовича)». Унаслідок успішних воєнних дій проти Орди в 50-х — на початку 60-х років XIV ст. Гедиміновичі утвердилися і на Київщині. На Волині від середини XIV ст. царювала молодша гілка Романовичів-Рюриковичів — князі Острозькі, а також нащадки турово-пінських князів. Тогочасний устрій земель, які входили до складу сучасної України, в адміністративно-територіальному сенсі склався «ще за домонгольських часів для створення податкових округів». У той самий час «основні форми політичної надбудови, які виникли у південно-західних князівствах до монгольського нападу, збереглися і після входження цих земель до литовської держави, традиційно виступаючи як військово-політична ієрархія панівного класу».

В основі всієї правової системи вказаних «столів»-князівств лежав принцип, проголошений «Саксонським Зерцалом»: «ніхто не може привласнити собі іншого права, крім того, яке йому властиве від народження». Влада над народом була розподілена між великим князем та військовослужилими землевласниками.

¹ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Видання друге, переглянуте і виправлене. — К.: Критика. — 2008. — 470 с.

При цьому «в середньовічній уяві політичну незалежність країни <...> не ототожнювано з державною суверенністю, бо тодішня правосвідомість не знала безпосереднього панування держави над особою підданого: людина середньовіччя підкорялася іншій людині, а не державі <...> Державу сприймали як категорію абстрактну, лише як своєрідний додаток до особи властителя... З вимиранням одних і відходом інших княжих родів від свого народу становище почало змінюватися».

Від кінця XIV ст. Брацлавська, Волинська, Київська, Луцька землі (які Н. Яковенко чомусь вперто називає «українськими») жили «за власним правом, зафіксованим в привілеях», а з 1529 р. — за єдиним для всієї держави правничим кодексом — Статутом. 1505 р. «було закладено засади політичного парламентаризму... король не міг видати жодних постанов без згоди сойму». Станом на кінець XVI ст. «українська (коректно — «руська», оскільки ніяких «українців» в XVI ст. в природі не існувало. — Д.Я.) шляхта домоглася законодавчого потвердження станових, політичних, майнових та особистих прав, які вкупі з фактичною монополією на землеволодіння й участь в урядово-адміністративному та законодавчому житті держави забезпечили їй виняткове становище серед решти соціальних груп і прошарків населення».

Прикладом автономного існування в державі була Київська земля, яку від 1471 р. очолював воевода з роду литовських удільних князів Олельковичів. Він зосереджував у своїх руках усю повноту військової, судової, фінансової та дипломатичної влади. Різні регіони тогочасної «України» разюче різнилися один від одного. Волинь з середини XV до середини XVI ст. — це «екстериторіальна княжа вотчина», федерація Волинського, Володимирівського, Кременецького та Луцького повітів. Брацлавщину, на думку Н. Яковенко, коректно порівняти з Київщиною.

Головна причина «внутрішньої децентралізації» Волині — «наявність потужного й розгалуженого прошарку князів, нащадків як давньої династії володарів — Рюриковичів, так і нової — Гедиміновичів». Ці та інші княжі сім'ї — це «єдиний замкнений стан, до якого не давали доступу ні багатство, ні вплив, ні високі урядові посади. Князем був лише син князя, і ні король, ні сейм не могли пожалувати князівського титулу <...> Спадкове право князів на винятковість сприймала як належне не тільки українська родова шляхта, але й королівська влада <...> Князівський авторитет залишався в Україні нерозхитаним. <...> Особу

князя і найвище право, носієм якого він уважався вже в силу народження, сприймали як наслідок Божого промислу, незаперечний абсолют». За класичною схемою всі князівські роди Великого князівства Литовського умовно поділялися на чотири групи, кожна з яких мала певне відношення до руських земель: князі литовського походження (в т. ч. представники панівної династії Гедиміновичів), князі руського походження (Рюриковичі), вихідці з татарських орд і Кримського ханату (в т. ч. Чингізиди); князі невстановленого походження. З кінця XIV ст. до середини XVII ст. на теренах Волині та сучасної центральної України проживало щонайменше п'ятдесят два князівських роди.

Особливу місію серед них мали «господарі Русі» — князі Острозькі. Саме князівська верства була реальною владою на території сучасної західної та центральної України, *«проти яких і уряд, і король, і сейм перетворилися на порожні слова без реального змісту»*. Так, на території Лубенщини Вишневецьких, рівної якій не було на території тогочасної Європи, *«діяли єдина влада і єдине право — княже»*. У середині XVII ст. двадцять два княжі роди контролювали на Брацлавщині, Волині (яка була *«питомим гніздом князівських родів»*) та Київщині від 80 до 90% земельного фонду. При цьому, наголошує Н. Яковенко, *«потужність»* руських (яких Н. Яковенко чомусь уперто називає *«українськими»*. — Д. Я.) *«набагато перевищувала реальну вагу князівської групи Білорусі і Литви»*.

Очевидно, що такий стан не влаштував (або мало влаштував) інші панівні стани. Уже наприкінці XV ст. *«було зліквідовано принципову відмінність між князями і панами»*, а *«рядові бояри-шляхта самочинно закріпили своє право на належність до верстви «благородних»*. Наступне, XVI століття стало століттям кардинальних змін. 1569 р. в Любліні було укладено унію, яка створила *«двоєдину державу трьох народів»* — Річ Посполиту, що об'єднала литовців, поляків та русинів. З точки зору права Люблінська унія *«була актом цілком парламентарним, який ухвалено на законодавчій основі за відповідною згодою послів, котрих обирала українська (насправді руська. — Д. Я.) шляхта, єдиний правоспроможний стан тогочасного суспільства»*. Одним з головних наслідків створення єдиної держави було скасування державного кордону між ВКЛ та РП¹. Це, в свою чергу, мало на-

¹ ВКЛ та РП — Велике Князівство Литовське та Річ Посполита.

слідком «зняття заборони мешканцям Корони набувати маєтки на колишній литовській частині України (тобто Русі. — Д. Я.), відкрило двері польському елементу <...> на ще не освоєні землі півдня та сходу. <...> Чималі маси шляхти <...> переміщуються з Волині на Київщину та Брацлавщину <...>», причому руські пани «вже нічим не вирізнялись від загальної лави «братії шляхетської»». Саме в цей період, тобто в першій половині XVII ст., «сформувався характерний ...стереотип українця, в якому органічно сполучено усвідомлення свого «руського» походження з відчуттям належності до польської «політичної нації».

Ще один принциповий, структуротвірний чинник середини XVII ст. — згасання, виродження, сходження з історичної арени князівських родів, найвірогідніше — внаслідок генетичних захворювань, породжених перехресними шлюбами. Але цей процес був не просто процесом вимирання одних людей і заміни їх іншими. Історична драма нашого народу, і саме це засвідчили наступні події, полягала в тому, що «українській родовій еліті історична доля відвела функції охоронця та гаранта цілості народу», саме вона виконала роль своєрідного підмурівка, який забезпечив цілісність українства (насправді русинства. — Д. Я.) як такого». Саме в цьому, за висловом Н. Яковенко, «в елітарному середовищі бачаться витоки певного морального ідеалу». Із згасанням князівських родів, насамперед Острозьких та Збаразьких, «південно-східний пас України <...> перетікає до рук польських магнатів. Рано чи пізно це мусило призвести до вибуху, адже розривалася вельми непростя нитка протекторату-протистояння, що здавна в'язала козацтво з князями, її заступила позбавлена архаїчно-патронального серпанку оголена етнічна та національна ворожнеча».

В основі цієї ворожнечі об'єктивно лежали фактори буденні. Буденність полягала, по-перше, в тому, що в Польщі «увесь народ і загал польського рицарства замикався <...> одним словом «шляхта»». Натомість на території сучасної України «єдиного народу-шляхти» **ніколи не існувало**. Над руським народом стояли три ієрархічні поверхи — князі, які були «наріжним каменем» усієї структури; «зем'яни-шляхта» (тобто усі благородно народжені, та військовий елемент — королівські бояри. Це принципове розшарування в побудові панівного політичного класу зумовлювало відмінності в обсягах статків, отже, пов'язаних з цим обсягів прав та привілеїв. Шляхта володіла

від 3% (Брацлавщина) до 11% (Київщина) земельного фонду, хоча становила при цьому *«абсолютну більшість шляхетського загалу»* — від 64% на Брацлавщині до 76% — на Київщині. Ще один структуротвірний момент — «дебют» козацтва «на історичній арені», який припав на останні роки століття. Саме цей дебют, який дуже швидко перетворився на мітельшпіль, став основною причиною розпалу Хмельниччини, яка спричинила гуманітарну, соціально-економічну та політичну катастрофу на більшості території сучасної Правобережної України, віддала її населення під ярмо іноземної, московської окупації, на віки визначила відносини між основними етнонаціональними групами цієї землі як конфліктні. Зазначений «дебют» посилив, крім соціального, і роздмуханий із політичних міркувань релігійний антагонізм між двома основними на той час християнськими деномінаціями¹.

Саме цей конфлікт, як з'ясувалося вже за століття, і став основною причиною занепаду руських земель, зданих загарбникам Богдановими наступниками. На цих землях станом на першу половину XVII ст. мешкало:

- Брацлавщина — 450—500 тис. осіб (не менш як 220 шляхтичів) у 960 селах;
- Волинь — 680 тис. (шляхти — близько 860 сімей) у 2130 селах;
- Київщина — 500—550 тис. (610 шляхетських сімей) у 1460 селах².

Загалом — 1 630 тис. — 1 730 тис. осіб, в т.ч. 1690 шляхтичів в 5 510 селах.

Висновок перший

Упродовж семисот років, тобто від часів Володимирового Хрещення та «Руської правди» (988/1054 рр.) і до першого розділу Речі Посполитої (1772 р.), руська людність на території сучасної Правобережної України населяла держави, що їх з повним правом можна назвати «правовими». Середньовічні «українці» (русини. — Д.Я.) в повному обсязі користувалися всіма належними тій чи іншій соціальній верстві правами, закріпленими в «Руській

¹ Усі деталі див.: Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. — Львів. — 2000. — 426 с.

² Яковенко Н. Указ. праця. — С. 17,24,35,37,39,41,45,49,57,62,64,65, 77, 79, 80, 82,84—85, 87,88, 90, 91,98,100,121,124, 203,215,228.

правді», «Статуті Великого князівства Литовського», у нормах магдебурзького, саксонського та звичаєвого права. Цими правами від народження користувалося принаймні двадцять поколінь тогочасних «українців». Причому права були нерозривно пов'язані зі становими обов'язками.

Якою зробили «Україну» під час російської окупації?

Упродовж півтора століття Російська імперія провадила на захоплених землях політику ліквідації чинних тоді прав та свобод підданців РП, політику національної, релігійної, соціальної уніфікації. Але можна констатувати, що станом на 1917 р. ця політика в цілому зазнала краху. Ліквідувати дійсні соціокультурні, релігійні відмінності між так званими «великоруськими» і так званими «малоросійськими» губерніями загалом не вдалося. «Малоросійські», натомість, чітко ділилися на дві нетотожні між собою цілості — «правобережну» та «лівобережну». Географічний кордон між ними проходив по правому берегу річок Дніпро та Псел, якщо зовсім точно — по східному кордону дії Статуту Великого князівства Литовського, унікальної збірки римського, магдебурзького, саксонського та звичаєвого права, норми якого регулювали життя тамтешньої громади та держави від X ст. Ліквідація Речі Посполитої, запровадження дегенеративної порівняно з існуювальною впродовж попередніх століть російською правовою системою, ліквідація основних прав та свобод шляхти, міщан, закріпачення селян, проведення принизливої для руського населення культуртрегерської політики, яка заперечувала гарантоване їм упродовж попередніх століть право на релігійну та культурну самоідентифікацію, спричинили головню відчуження абсолютної більшості людей від окупаційної влади.

Натомість тогочасне населення теперішньої Лівобережної України було в більшості своїй переселене з інших територій і тому ставилося до російських імперських реалій незрівнянно лояльніше за населення Правобережжя. Населення сучасної Лівобережної України в цілому інтегрувалося в систему романовських економічних та політичних реалій.

Висновок другий

Указані та інші системні фактори зумовили те, що під 1917 р. український народ як цілість в межах сучасної Правобережної України не встиг сформуватися. Так само не встигли сформуватися і політичні сили, які б адекватно відображали, висловлювали, формулювали політичні інтереси різних його соціальних, релігійних та інших груп і верств.

Якою зробили «Україну» під час австрійської окупації?

У той самий час розвиток тієї частини руського народу, яка опинилася під рукою Габсбургів, мав якісно відмінний характер. Як вважають автори більшості відомих досліджень, православне населення, яке мешкало в міжріччі річок Сян, Збруч та Дністер на початку ХХ ст., сформувалось щонайменше в окрему народність. У серпні 1917 р. цісар Карл постановив називати русинів греко-католицького віровизнання «українцями», легалізувавши таким чином напівофіційне вживання у мовній практиці цього терміна. Руські (українські) підданці Габсбургів користувалися всіма політичними, економічними, соціальними та іншими правами, гарантованими решті національних, конфесійних, соціальних та інших груп мультинаціональної Австро-Угорської імперії.

Ось лише одна констатація:

«В рамках буковинського «зрівняння», яке було здійснене 26 травня 1910 року, українцям вдалося підвищити своє становище до рівня румунів. У Галичині аналогічне зрівняння з поляками, яке набуло форми закону, на жаль, лише 8 липня 1914 року, через початок війни так і не було зреалізоване. На угорських територіях, заселених карпаторусинами, до зрівняння справа не дійшла взагалі. Тамтешні русини потерпали від сильного наступу мадяризації; також й українська національна свідомість була розвинута тут найменше».

У загальнополітичній площині галицько-буковинський політикум поділявся на дві основні групи. Перша — так звані «старорусини»: одне з її відгалужень щиро «вважало русинів однією з гілок російського народу», але залишалося в той самий час лояльним до імперії Габсбургів. Та «переважну більшість у русинському проводі, серед русинських депутатів представницьких

органів політичної влади (Райхсрату, сеймів Галичини і Буковини) становили «молодорусини», які вважали себе «українцями» і бажали, щоб їх саме так називали (у тому числі, щоб підкреслити свою відмінність від росіян). Внаслідок різнопланових заходів, до яких вдавався С.-Петербурґ, а також розчарування з приводу нездійсненого «зрівняння» у Галичині, невелика частина з них замість культурно-етнічного русофільства стали прихильниками його політичного варіанта, відмовившись таким чином від лояльності до Австро-Угорщини». В організаційному плані політичні інтереси русинів-українців представляли (або намагалися представляти, Українська парламентарна репрезентація, яка об'єднувала членів імперського парламенту, а також Головна українська рада, Загальна українська рада та Союз визволення України, «який фінансувався спочатку з Відня, а пізніше також з Берліна».

Але не все було так гладко. У 1914—1918 рр. «в українській частині Галичини та на Буковині мали місце надзвичайні заходи, які, будучи продиктованими умовами воєнного часу, набули страшних масштабів. З причини часом надуманих, а часом реальних русофільських настроїв» у таборах, режим у яких «почасті також був нелюдський», були інтерновані 6700 осіб, в т. ч. в Талергофі — 5700 осіб, серед яких було 388 греко-католицьких священників. Велика кількість ув'язнених «була страчена»¹.

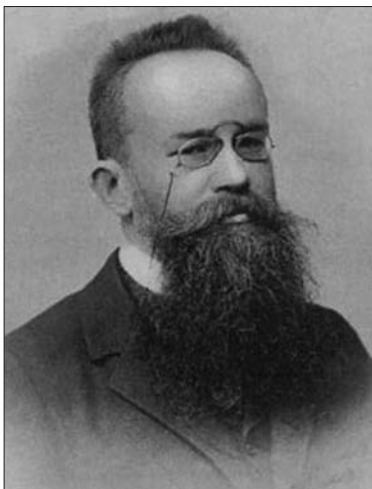
Висновок третій

Сукупність встановлених сьогодні десятками науковців фактів дозволила нам виснувати, що ніякого українського народу станом на 1917 р. не існувало, як не існувало й такої країни або держави, як «Україна». Вживання термінів «Україна» та «український народ» стосовно територій та населення, які в XI—XVIII ст. входили до складу Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, РП/ВКЛ, а наприкінці XVIII ст. були розділені поміж трьома імперіями, антинаукове. Суттєвий, а можливо, вирішальний внесок у формулювання цих антинаукових постулатів зробив М. Грушевський.

¹ Біль В. Політика Австро-Угорщини щодо України під час Першої світової війни // Окупація України 1918 року. Історичний контекст-стан дослідження — економічні та соціальні наслідки / Упорядники: Вольфрам Дорнік, Стефан Карнер. — Чернівці. — 2009. — С. 55

Яку історію написав М. Грушевський?

М. Грушевський, найбільший та найавторитетніший національний історик кінця ХІХ—початку ХХ ст., був рабом лінійних, механістичних соціологічних теорій, які домінували серед частини європейського інтелектуального середовища соціалістичного спрямування у другій половині ХІХ ст. Усі означені теорії — чи то економічні, чи то політичні, чи то природознавчі — мали одну спільну рису: вони виходили з апіорного судження про принципову пізнаваність світу. Це, в свою чергу, припускало очевидну «можливість» побудувати несуперечливу теорію, імплементація якої в політичну практику дозволить нарешті раз і назавжди

Михайло Грушевський

ліквідувати, остаточно викоренити іманентні сучасному їм суспільству пороки. Ані Грушевський, ані, тим більше, абсолютна більшість тодішніх політичних українських діячів націонал-соціалістичної орієнтації і в страшному сні не могли уявити, що всі ми — лише частина загального буття, яке має лише один напрямок постійного руху — до хаосу. У цьому сенсі між системою, її складниками та їхнім оточенням має місце постійна взаємодія, внаслідок чого вся система змінюється несподіваним чином. При цьому вони й не здогадувалися: навіть найменші події можуть врешті спричинити великі зміни в самій системі — взяти для прикладу хоча б того безвісного сільського хлопчика, який показав маршалу Блюхеру єдино правильну дорогу до селища Ватерлоо.

Висновок четвертий

У 1917 р., після лютневого перевороту в Петрограді, лідерські позиції в соціально-політичному русі на території деяких півден-

но-західних губерній російської держави опанувала група націонал-соціалістичних діячів, яких очолив М. Грушевський і які виражали стихійно утворені міфологеми російсько-україномовних міських та сільських люмпенів. Одна з найбільш руйнівних серед них була сформульована особисто Володимиром Антонівичем та Михайлом Грушевським. Зводилася вона до негативної оцінки «ролі вищих соціальних прошарків в історії України, яким народницька традиція кінця ХІХ — початку ХХ століття відводила функцію «денаціоналізатора» та головного передавача чужих, ворожих «масі народній» впливів»¹.

Для цих політиків поняття «право» та «закон» не існувало взагалі. Його, право, в їхній свідомості об'єктивно заступили міфологеми «національна ідея» та «соціальна справедливість». У царині майбутнього державного устрою так званої «України» вони не мали ні адекватних уявлень, ні, більше, теоретичних розробок.

Причини, які прирекли Російську імперію

Спроба імплементації зазначених ідеологем у поточну політичну реальність 1917 р. буквально розірвала зсередини Російську імперію, а згодом республіку. Серед причин цього, на нашу думку, були такі:

- неспроможність російської імперської влади «перетравити» окуповані внаслідок поділу Польщі території, які значною мірою зберегли свою національну, культурну, конфесійну, етнопсихологічну, побутову автентичність, попри те, що були позбавлені державної, політичної та формально-правової самобутності насильницьким, нелегітимним, з їхньої точки зору, способом;
- нездатність нових володарів сформулювати нову, прийнятну, зрозумілу, просту міфологію, яка б пояснювала автохтонному населенню необхідність та бажаність прийняття нових політичних, правових, культурних, деномінаційних, адміністративних, економічних реалій;
- зависокі темпи Великої реформи 1861 р., наслідки якої поглибили старі та сформували нові нездоланні економічні, майнові, соціальні, політичні, освітні, культурні та

¹ Яковенко Н. Указ. праця. — С. 10.

ПРОЕКТ «УКРАЇНА», або ТАЄМНИЦЯ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Частина I

Вступні зауваги	5
Якою була «Україна» перед першою російською та австрійською окупацією?	7
Висновок перший	11
Якою зробили «Україну» під час російської окупації?	12
Висновок другий	13
Якою зробили «Україну» під час австрійської окупації?	13
Висновок третій	14
Яку історію написав М. Грушевський?	15
Висновок четвертий	15
Причини, які прирекли Російську імперію	16
Висновок п'ятий	17
Що значить термін «Українська революція»?	18
Сім сучасних міфів	19
Що приховують сучасні міфотворці?	20
Висновок шостий	23
Сучасний стан інституційного розуміння проблеми — 1	24
Що ми знаємо про вільних мулярів?	29
Висновок сьомий	33
Що ми знаємо про вільних мулярів зразка 1917 р.?	33
М. Грушевський і масонство	39
Чого прагнули і прагнуть вільні муляри?	40
Проект «Україна»: Тарас Шевченко і масони	42
Проект «Україна»: Михайло Драгоманов	43
Висновок восьмий	45

Конфлікт Михайла Грушевського та Олександра Керенського і його вплив на трансформаційні процеси в Російській державі в 1917 р.	45
Проект «Україна»: доктринальні погляди М. Грушевського на державний переустрій Росії	48
Проект «Україна»: візія Іабсбургів	49
Проект «Україна»: візія галицького «українського» політикуму	51
Сучасний стан інституційного розуміння проблеми — 2	52
Висновок дев'ятий	54
Сучасний стан інституційного розуміння проблеми — 3	54
Висновок десятий	55
Сучасний стан інституційного розуміння проблеми — 4	55
Проблема ціни	58
Сучасний стан розуміння проблеми — 5	60

БЕРЕЗЕНЬ

Тихий початок	63
Народження Української Центральної Ради — 1	64
Констатація	66
Народження Української Центральної Ради — 2	66
Констатація	67
Народження Української Центральної Ради — 3	67

КВІТЕНЬ

Український національний з'їзд та перші паростки українського фашизму — 1	67
Констатація	69
Український національний з'їзд та перші паростки українського фашизму — 2	69
Констатація	71
Український національний з'їзд та перші паростки українського фашизму — 3	71
Констатація	72

ТРАВЕНЬ

Центральна Рада починає готувати війну з Тимчасовим урядом	72
Хто такий Альбер Тома і навіщо він приїхав до Росії?	73
Констатація	78

Декларація Крайового комітету	79
Констатація	79
УЦР: курс на війну з Тимчасовим урядом	80
Гіпотеза автора	82
УЦР: курс на війну з Тимчасовим урядом — 2	82
Констатація	83

ЧЕРВЕНЬ

Початки «національної», «трудової» «української» держави — 1	84
Констатація	85
Початки «національної», «трудової» «української» держави — 2	85
I Універсал: обставини «народження» — 1	86
Констатація	87
I Універсал: обставини народження — 2	88
Констатація	90
I Універсал: обставини народження — 3	90
II Всеукраїнський військовий з'їзд: «ціна не має значення»	91
Конституційна комісія	92
Констатація	96
Комісія з розробки статуту автономної України	97
Декларація Генерального секретаріату: шлях до громадянської війни відкрито	100
Що таке «національні меншості» і звідки вони взялися?	103
Декларація Генерального секретаріату (продовження)	103
Констатація	104
Скільки «українських народів» існувало в 1917 р.?	105
Констатація	109
Чергові загадкові «пологи» Генерального секретаріату	109
Констатація	112
Тимчасовий уряд визнає «Україну» de facto	113
II Універсал. Продовження курсу державної зради	114
Хто такий М. Ковалевський?	115
II Універсал. Продовження курсу державної зради — 2	116
«Винниченко і Грушевський з'їли б одно одне»	118
Делегація Тимчасового уряду в Києві: вибір без вибору	119
Констатація	122

ЛИПЕНЬ

«Порозуміння» з «нацменшинами»	122
Генсекретаріат: народження після народження	124
Констатація	125

СЕРПЕНЬ

«Україна» як політико-адміністративна одиниця Росії	126
Констатація	127
Курс на сепаратні Установчі збори	128
Констатація	129
Винниченко як агент іноземного впливу	130
Констатація	133
Генсекретаріат: третя спроба пологів	133
«Справа про 100 000» та урядова веремія	135
Хто фінансував Українську Центральну Раду?	136
Дещо про механізм ухвалення рішень у Генсекретаріаті	138
«Міжнаціональний» чи «міжнародний» секретар?	139
Мала рада оголошує себе законним урядом України	140

ВЕРЕСЕНЬ

Шизофренія Генерального секретаріату	141
Констатація	141
Генеральний секретаріат та Мала рада: більшовизація чи фашизація?	142
«З'їзд народів» — націонал-соціалістична альтернатива Установчим зборам	145
Констатація	146
«З'їзд народів» (продовження)	147
Козачі організації	149
Констатація	150
Генеральний секретаріат: бюрократична буденність	151
«Звернення» та «Декларація» Генерального секретаріату — програма громадянської війни	152
Констатації	155

ЖОВТЕНЬ

Декларацію 29 вересня — в життя!	155
Націонал-соціалісти захоплюють владу в Південно-Західному краї Росії	158
Констатація	164

Частина II

VII пленум УЦР	166
Констатація	167
VII пленум УЦР (продовження)	168

ЛИСТОПАД

Генеральний секретаріат реалізує програму державного перевороту	172
«Дайош негайний мир!»	174
III Універсал: оголошення громадянської війни	175
Констатація	178
Інтернаціоналізація громадянської війни	179
Націонал-соціалістичний Київ та «організація» нової центральної влади	181

ГРУДЕНЬ

Спроби творення націонал-соціалістичної федерації	183
Місія Євгена Онацького	184
Місія Миколи Галагана	190
Українські націонал-соціалісти як партнери Антанти	193
Констатація	194
Українські Установчі збори як політична технологія	195
УНР і право	198
4 грудня: війна	199
Цирк, або I Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських і солдатських депутатів	202
Проект Конституції УНР і його легітимність	205
Констатація	208
VIII сесія УЦР	208
Констатація	211
«Вони відвикли від практичного життя...»	211

Сучасні оцінки	212
Що говорять документи УЦР та спомини безпосередніх учасників? — 1	216
Констатація	223
Що говорять документи УЦР та спомини безпосередніх учасників? — 2	223
Констатація	225
Що говорять документи УЦР та спомини безпосередніх учасників? — 3	226
Хто такий граф Чернін?	227
Що розповідають мемуари графа Черніна? — 1	229
Констатація	233
Що розповідають мемуари графа Черніна? — 2	233
Хто такий генерал Гофман?	235
Що розповідають мемуари генерала Гофмана?	235
Хто такий Микола Залізник?	238
Що розповідають мемуари Миколи Залізняка?	238
Констатація	243
IV Універсал: останній крок до могили УЦР	243
Сепаратний мир підписано	247
Констатація	248
Сучасні оцінки IV Універсалу	249
Констатація	251
УЦР: життя після смерті	251
Брестський мир — вершина політичного та дипломатичного убозтва українських націонал-соціалістів	252
Початок австро-німецької окупації і сльози Михайла Грушевського — 1	255
Констатація	257
Висновки автора	258
Початок австро-німецької окупації і сльози Михайла Грушевського — 2	261
Хто закликав окупантів?	265
Окупація і крах УНР — 1	267
Констатація	269
Окупація і крах УНР — 2	270
Хто такий генерал-фельдмаршал Айхгорн?	272

Окупація і крах УНР — 3	273
Конституція УНР: сучасні оцінки	277
Конституція УНР як вершина інтелектуального убожества українського націонал-соціалізму	279

ГОЛОВНІ УРОКИ

Post Scriptum	284
Прикінцеві положення	286
<i>Додаток 1.</i>	
Члени Малої ради станом на 12 липня 1917 р.	288
<i>Додаток 2.</i>	
Члени Малої ради, присутні на засіданні 1 серпня 1917 р.	290
<i>Додаток 3.</i>	
Члени Малої ради, присутні на засіданні 5 серпня	291
<i>Додаток 4.</i>	
Члени Малої ради, присутні на засіданні 6 серпня	292
<i>Додаток 5.</i>	
Члени Малої ради, присутні на засіданні 10 серпня	293
<i>Додаток 6.</i>	
Зведений список членів Малої ради та їхніх заступників	294
<i>Додаток 7.</i>	
Двадцять п'ять фактів про «українське масонство» (1906—1917 рр.)	297
Фотодокументи	308

ПРОЕКТ «УКРАЇНА», або СПРОБА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Частина I

Вступна заувага	3
Українська Держава/Гетьманат:	
сучасний стан розуміння проблеми	6
Зауваження автора	14
Українська Держава/Гетьманат:	
стан розуміння проблеми —	
продовження	15

Висновок автора	21
Ігрова площа Павла Скоропадського	22
Хто такий Павло Скоропадський?	32
Перспективи Почвірного союзу після Бреста	36
Підготовка перевороту	38
Хто такий Вільгельм Іренер?	40
Німецько-австрійська окупація: pro et contra	41
Німецько-австрійська окупація: погляд з Берліна	43
Німецько-австрійська окупація: погляд з Відня	46
Підготовка перевороту — продовження	48
29 квітня	50
Хто такий Дашкевич-Горбацький?	51
29 квітня — продовження	52
29 квітня. Оцінки сучасників	55
2 травня	59
Хто такі міністри Української Держави?	61

Частина II

Установчі документи Української Держави	391
«Грамота до всього українського народу»	393
Конституція нового режиму	396
Конституція нового режиму — оцінки	397
Конституція нового режиму — продовження	399
Установчі документи Української Держави: оцінки сучасників	401
«Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави Ясновельможного пана Гетьмана всієї України»	402
«Тимчасовий закон про верховне управління державою»	404
«Закон про громадянство Української Держави»	405
Виборчий закон	408
Висновок автора	409

Частина III

Законотворчість Української Держави	410
Рада Міністрів Української Держави.	
Загальний огляд діяльності	412
Які проблеми вирішували міністри Скоропадського?	415
Висновок автора	417
Які проблеми вирішували міністри Скоропадського? — продовження	419
Хто такий Конрад Диновський?	419
Уряд vs окупаційна військова адміністрація	420
Розмежування сфер компетенції	422
Виконання умов Берестейської мирної угоди	423
Міркування автора	424
Спільні проекти	425
Формування владних інститутів	427
Формування держустанов та формалізація управління державою	427
Мала Рада Міністрів	429
Створення судової влади	433
Місцеве самоврядування	434

Частина IV

Запровадження протекціоністських та адміністративних заходів регулювання економіки	437
Розбудова фінансових інститутів	441
Джерела фінансування урядових програм	443
На що асигнувала гроші Українська Держава?	444
Відновлення залізниць	447
Соціальні питання в діяльності Ради Міністрів	448
Військовополонені та інваліди війни	448
Робітниче питання	449
Допомога жертвам вибуху на Печерську	451

Частина V

Зовнішньополітична діяльність: перші кроки	452
Зовнішньополітична діяльність: кадри	454

Хто такий Дмитро Дорошенко?	455
Зовнішньополітична діяльність: кадри — продовження	457
Розбудова диппредставництв	457
Хто такий Федір Штейнгель?	458
Хто такий В'ячеслав Липинський?	459
Розбудова диппредставництв — продовження	461
Паризька мирна конференція	462
Гіпотеза автора	463
Паризька мирна конференція — продовження	464
Хто такі Енно, Коростовець, Могилянський та Раух?	464
Небільшовицькі російські державні та військові формації	466
Румунія	470
Хто такий Борис Баженов?	470
Холмщина	471
Радянська Росія	472
Хто такий Сергій Шелухін?	472
Радянська Росія — продовження	473
Антанта	476
«Етнографічні» «українські» землі	476

Частина VI

Збройні сили	482
Мобілізаційний ресурс Української Держави. УГА	483
Мобілізаційний ресурс Української Держави. Січові стрільці	487
Створення національних Збройних сил	489
Перший крок	490
Хто такий Олександр Лігнау?	490
Перший крок — продовження	492
Військові інституції	493
Присяга	494
Деполітизація Збройних сил	495

Чорноморський флот	496
Хто такий адмірал Немітц?	496
Хто такий капітан Максимов?	497
Мобілізаційний ресурс Української Держави. Козацтво	498
Мобілізаційний ресурс Української Держави. Колишня російська армія	500
Хто такий Ніколай Головін?	502
Що з'ясував генерал Головін?	504
Висновок автора	506
Мобілізаційний ресурс Збройних сил УД — продовження	507

Частина VII

Аграрна реформа	510
«Боротьба» з погромницьким рухом	517

Частина VIII

Наука, культура та освіта. Ідеологія процесу	522
Практика процесу	524
Вища школа	527
Середня, нижча школи та вчительські курси	530
Національна бібліотека	532
Академія наук	533
Заклади культури	534
Інше	535
Українізація установ	536

Частина IX

Український Національний союз — Український Національно-Державний союз	538
Висновок автора	540
Український Національний союз — Український Національно-Державний союз — продовження	541

Констатація автора	542
Український Національний союз —	
Український Національно-Державний союз —	
продовження	542

Частина X

Кінець Першої світової і нові виклики режиму	
Скоропадського	544
Рада Міністрів: 24 жовтня	550
Висновок автора	555
Угода Скоропадський—Краснов	555
Висновок автора	558
Угода Краснов—Скоропадський: оцінки contra	558
Угода Краснов—Скоропадський: оцінки pro	559
Висновок автора	562

Частина XI

УД: ендшпіль	563
Рада Міністрів. 14 листопада	564
Хто ці люди?	565
Створення масової армії	570
Хто такий генерал Келлер?	570
Хто такий генерал Долгоруков?	571
Створення масової армії —	
продовження	572
Останні дні старої Європи	575
Останні дні Української Держави	576
15 листопада	576
16 листопада	579
18 листопада	579
25 листопада	580
29 листопада	580
30 листопада	582
2 грудня	582
Констатація автора	584

Останні дні Української Держави —	
продовження	584
Хто такий Борис Гернгросс?	586
14 грудня	587
Петлюра	588
Замість епітафії	591

**ПРОЕКТ «УКРАЇНА»,
або КРАХ СИМОНА ПЕТЛЮРИ**

I

Переднє слово	595
Увага: фальсифікат!	
Або сучасний стан інституційного розуміння	
проблеми	596
Чому «офіційна» версія не може бути правдою	605
Констатація	608
Чому «офіційна» версія не може бути правдою —	
продовження	611

II

Український Національно-Державний Союз —	
Український Національний Союз:	
інфернальний вибір націонал-соціалізму	615
Хто такий Микита Шаповал?	618
Микита Шаповал. Оцінні судження	618
Микита Шаповал. Основні події життя	619
Шаповал про скликання Українських Установчих Зборів	621
«Революційний комітет повстання». Версія 1	623
«Революційний комітет повстання». Версія 2	624
«Революційний комітет повстання». Версія 3	624
«Революційний комітет повстання». Версія 4	625
Народження Українського Національного Союзу.	
Версія Шаповала	625
УНС шукає підтримки в Антанти. Версія перша	628

УНС шукає підтримки в Антанти. Версія друга	629
УНС шукає підтримки у Центральних держав	630
УНС шукає підтримки у більшовиків	631
Про що Винниченко домовився з більшовиками?	632
УНС шукає підтримки у Скоропадського	634
Мемуаристи та дослідники про роль і місце «трансформатора» та його «машиністів» в історії	635

III

Хто створив Директорію? Стан розуміння проблеми	638
Хто створив Директорію? Свідчення Шаповала	640
Хто такий Андрій Макаренко?	641
Хто створив Директорію? Свідчення Шаповала — продовження	642
Хто такий Олександр Осецький?	643
«Український Національний Союз». Хто це?	644
Що таке «Військова комісія» УНСоюзу?	645
12—13 листопада. План повстання ухвалено	647
Хто, як і коли насправді сформував Директорію	650
Як і чому Петлюра став членом Директорії? Версія Шаповала	651
Хто стояв за спиною Петлюри?	652
Чому Шаповал покинув Директорію? Версія Шаповала	653
Як і чому потрапили до Директорії Андрієвський, Швець та Макаренко? Версія Шаповала	654
«Не важно, хто буде членом Директорії»	655
Як і чому Петлюра став членом Директорії? Версія Винниченка ...	656
Якісний склад Директорії. Оцінки фахівців	658
9 листопада — останній день Української Держави	660

IV

Перші документи Директорії та «легітимність» нової влади	663
Децо про перебіг повстання	665
Хто такий Зенон Стефанів?	666
Що з'ясував Стефанів?	666

Перші документи Директорії та «легітимність» нової влади —	
продовження	672
«Передача» влади	674
Хто такий Євген Коновалець?	675
«Передача» влади. Деякі оцінки	675
Дещо про фаховий рівень провідників	677
Висновок автора	679
Озброєні піддані Австро-Угорщини —	
ударний загін повстання	680
Оцінки дослідників	681
Висновок автора	683

V

Перші дні «беззаконня» й «сваволі»	684
«Передача» влади —	
продовження	685
Таємна історія Київського Тимчасового ревкому	686
Хто такий Володимир Чехівський?	687
Таємна історія Київського Тимчасового ревкому —	
продовження	687
Гіпотеза автора	689
Київський Тимчасовий ревком і «Рада комісарів»	690
«Рада комісарів» і Директорія	691
Хто такий Юрій Коллард?	691
«Рада комісарів» і Директорія —	
продовження	692
«Державна нарада» неіснуючої держави	693
Загадка «Державної наради»	693
Перший/другий уряд Директорії:	
тимчасовий компроміс Винниченка та Петлюри	695
Декларація 24 грудня	696
Декларація 24 грудня. Оцінки	698
Перший/другий уряд Директорії:	
тимчасовий компроміс Винниченка та Петлюри —	
продовження	699
Про «закони» Директорії	701

VI

Як «обирали» «делегатів» на Трудовий Конгрес Народів України? .	703
Як працював Трудовий Конгрес?	705
Хто такий Семен Вітик?	706
Хто такий Сергій Бачинський?	706
Як працював Трудовий Конгрес — продовження	707
Чого прагнули «делегати» Конгресу?	708
«Конституції» Трудового Конгресу 28 січня	712
«Конституції» Трудового Конгресу 28 січня. Оцінки дослідників	713
«Конституції» Трудового Конгресу 28 січня. Висновок автора	716
28 січня. Останній день життя ТКНУ	716
«Конституції» Трудового Конгресу. Реалії життя	717
Висновок автора	720

VII

Західно-Українська Народна Республіка. Сучасний стан розуміння проблеми	722
Висновок автора	725
Територія та населення	726
Міркування автора	727
До якої України «приєдналася» Північна Буковина?	728
Висновок автора	730
Політична візія Української греко-католицької церкви та Митрополита Шептицького	730
Політична візія Української Парламентарної Репрезентації	731
УПР обирає курс на війну з поляками	733
Декларація Української Національної Ради	734
Проголошення ЗУНР: необхідність, злочин чи дурість?	735
Політична візія поляків	738
Польські політичні практики осені 1918 р.	742
Міркування автора	743
Політична візія галичан-українців	744
Проголошення ЗУНР: необхідність, злочин чи дурість? — 2	744

Перші законотворчі кроки ЗУНР	746
Акт Злуки як спроба поєднати «коня» й «трепетну лань»	748
«Соборна» УНР: протверезіння після весілля	751
ЗОУНР: від формальної демократії до фактичної диктатури	752
Петлюра vs Петрушевич: залишитися має один	754
Кінець ЗУНР	755
Висновок автора	756

VIII

Здобутки Директорії в царині державотворення	758
Перший. Роздача грошей	759
Другий. Інше	761
Здобутки Директорії в царині зовнішньої політики	762
Марення українських націоналістів проти реалій геополітики	763

IX

Хто такий Гелфорд Маккіндер?	764
Політичні практики переможців	765
Франція	765
Велика Британія	768
Доктрина Вільсона: ставки зроблено	769
Ілюзії УНР	770

X

Рада Народних Міністрів. Уряд Чехівського.	
Внутрішня політика	772
Зовнішня політика	773
Гроші	777
Аграрний закон 8 січня. Вихід за межі цивілізації	778
Розвиток національної культури	778
Чому УНР не могла не програти?	780

XI

Рада Народних Міністрів. Уряд Остапенка	785
Хто такі міністри УНР?	786

Висновок автора	788
Рада Народних Міністрів. Уряд Остапенка — продовження	789
Заколоти проти Директорії	792
«Директорія — мертвий труп»	794
Висновки автора	797
УНР на шляху до диктатури Петлюри	799
Переворот у Директорії	800
Військова катастрофа	803
Паризький похорон УНР	804
Вісь Польща — УНР: польська візія	804
Вісь Польща — УНР: початок	806
Вісь Польща — УНР: розвиток	808
Січові стрільці — збройна опора націонал-соціалізму	809
Долю Східної Галичини вирішено	813
30 червня: вирок УНР оголошено	815

XII

Рада Народних Міністрів. Уряд Мартоса	817
Петлюра «змінює» політичну орієнтацію	824
Рада Народних Міністрів. Уряд Мазепи	826
Хто такий Панас Феденко?	830
Директорія, уряд Мазепи і становище на фронті	831
Уряд Мазепи, Денікін та Пілсудський	832
Репліка автора	834
Уряд Мазепи і гроші	834
Останні дні 1919 року	837

XIII

УНР: держава без території	842
Москва—Варшава: підготовка до Риги	844
Фронти громадянської війни	845
Зовнішня «політика» УНР	846
Варшавська угода	847
Варшавська угода: оцінки	848
УНР після Варшавської угоди	850

Хто такий Кость Лоський?	850
УНР після Варшавської угоди — продовження	851
Формалізація одноособової влади Петлюри	852

XIV

Рада Народних Міністрів. Уряд Прокоповича	853
Висновок автора	854
Рада Народних Міністрів. Уряд Прокоповича — продовження	854
Перша кінна армія і доля УНР	855
УНР у переддень польсько-російського миру	856
Хто такий Марко Безручко?	859
УНР у переддень польсько-російського миру — продовження	860
Рига	865

XV

Рада Народних Міністрів. Уряд Лівницького	866
Висновок Петлюри	869
Українські політики в умовах державного краху	870

XVI

Конституційні потуги уряду УНР. Варіант комісії Ніковського	871
Конституційні потуги уряду УНР. Варіант комісії Саліковського ..	872
Конституційні потуги уряду УНР очима її сучасників	875
Конституційні потуги уряду УНР очима наших сучасників	876
Висновки автора	877

XVII

Спроба зазирнути в майбутнє	879
<i>Додаток 1.</i>	
Декларація Директорії УНР 15 грудня 1918 р. (витяги)	883

<i>Додаток 2.</i>	
Декларація Української Директорії	884
<i>Додаток 3.</i>	
Склад Ради Народних Міністрів, «оголошений» Директорією 24 грудня 1918 р.	890
<i>Додаток 4.</i>	
Склад комісій Трудового Конгресу Народів України, обраних 28 січня 1919 р.	891
<i>Додаток 5.</i>	
Склад Ради Народних Міністрів, ухвалений Директорією УНР 13 лютого 1919 р.	892
<i>Додаток 6.</i>	
Склад Кабінету Народних Міністрів, сформованого на підставі «Тимчасового закону про порядок внесення й затвердження законів в Українській Народній Республіці» від 14 лютого 1919 р.	893
<i>Додаток 7.</i>	
Склад Ради Народних Міністрів, ухвалений Директорією УНР 9 квітня 1919 р.	894
<i>Додаток 8.</i>	
Зміни у складі Ради Народних Міністрів УНР, затверджені Наказами Директорії УНР 27 та 28 серпня 1919 р.	895
<i>Додаток 9.</i>	
Склад Ради Народних Міністрів, призначеної наказами Голови Директорії від 26, 28 та 31 травня 1920 р.	896
<i>Додаток 10.</i>	
Зміни у складі Ради Народних Міністрів, ухвалені Директорією УНР 31 травня 1920 р.	897
<i>Додаток 11.</i>	
Склад Ради Народних Міністрів, створений наказом Директорії УНР від 14 жовтня 1920 р.	898